

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Кафедра фізико-математичної освіти та інформатики

СИЛАБУС навчальної дисципліни БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Код дисципліни	ОК 3
Освітній рівень	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	Нормативна
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма	Початкова освіта та мова і література (англійська)
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS (90 академічних годин)
Види аудиторних занять	лекції, практичні заняття
Форми контролю	Залік

Інформація про викладачів

Викладач (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання, посада)	Сухойваненко Людмила Федорівна, кандидат педагогічних наук
Контактний телефон	0986155293
E-mail:	sukhoivanenko@gnpu.edu.ua
Профіль викладача	https://www.gnpu.edu.ua/index.php/ua/pro-universytet/naukovo-pedahohichni-pratsivnyky/368-sukhoivanenko-lyudmila-fedorivna
Консультації	Четвер 14.30-15.30 https://us04web.zoom.us/j/76844302958?pwd=OUZwUmpkT0h2REpYkM2RkRqZFU5Zz09 ідентифікатор конференції: 768 4430 2958 код доступу: 5Wwj4g

Кількість часу на вивчення дисципліни (3 кредити ECTS (90 годин))

	Денна	Заочна
Лекцій	18	6
Практичних занять	18	4
Самостійна робота студента	54	80
Форма контролю	залік	залік

1. Анотація курсу

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» вивчається здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на першому році навчання в другому семестрі. Освітній процес охоплює лекційні та практичні заняття, виконання самостійних робіт та завдань підсумкового контролю (залік).

Місце освітнього компонента в освітньо-професійній програмі:

Курс «Безпека життєдіяльності» є складовою обов'язкових компонентів ОПП циклу дисциплін загальної підготовки.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Мета курсу: забезпечити відповідні сучасним вимогам знання студентів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, в першу чергу техногенного характеру, їх властивості, можливий вплив на життя і здоров'я людини та сформувати у майбутніх фахівців з вищою освітою необхідного в їхній подальшій професійній діяльності рівня знань та умінь з правових і організаційних питань безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільної оборони, а також активної позиції щодо практичної реалізації принципу пріоритетності життя та здоров'я людини.

Основними завданнями курсу є:

оволодіння знаннями про:

- основні етапи розвитку проблеми забезпечення безпеки життєдіяльності людини;
- мету та основні завдання курсу «Безпека життєдіяльності»;
- зв'язок курсу «Безпека життєдіяльності» з навчальними дисциплінами та практикою життєвого досвіду;
- основні положення Концепції національної безпеки України, що стосуються безпеки життя та здоров'я особи;
- основні поняття, визначення та терміни безпеки життєдіяльності;
- загальну модель діяльності людини;
- джерела небезпеки та їх класифікацію;
- таксономію та квантифікацію небезпеки;
- загальні положення управління ризиком;
- систему забезпечення життєдіяльності людини;
- характеристику системи «людина — життєве середовище»;
- об'єкти та цілі безпеки життєдіяльності в системі «людина — життєве середовище» різного рівня.

оволодіння уміннями:

- визначати рівень безпеки системи «людина — життєве середовище»;
- ідентифікувати небезпеку;
- складати номенклатуру небезпек;
- здійснювати таксономію небезпек;
- визначати причини та можливі наслідки небезпек;
- класифікувати небезпечні, шкідливі та уражуючі фактори;
- оцінювати рівень небезпеки;
- моделювати умови виникнення небезпечних ситуацій;
- здійснювати системний аналіз безпеки життєдіяльності.

Теоретична частина курсу полягає у вивченні здобувачами основних термінів та понять безпеки життєдіяльності та охорони праці; законодавчої і нормативної бази України з безпеки і охорони праці; підходів до запобігання впливу різноманітних стресорів з метою збереження власного психічного здоров'я; основ міжнародного правового регулювання праці; основ професійного добору працівників для окремих професій і видів робіт; оптимальних й ефективних методів безпеки життєдіяльності і

охорони праці; ситуацій, які можуть спричинити виникнення і розвиток небезпек, їхнього переростання в надзвичайні ситуації; вимог до освітлення робочих місць, вентиляції виробничих приміщень; безпечних екологічних умов життєдіяльності, раціонального природокористування, збереження і відтворення природних ресурсів; поведінки людини у надзвичайних ситуаціях; умов забезпечення проведення навчання серед населення з питань безпеки життєдіяльності та дій у разі надзвичайних ситуацій; основ надання першої допомоги в разі виникнення загроз для здоров'я та життя людини; методів вивчення та профілактики виробничого травматизму і професійних захворювань; шляхів оптимізації взаємин між людиною і навколишнім середовищем; небезпечних і шкідливих чинників впливу на здоров'я людини; вимог до створення безпечних умов життєдіяльності і охорони праці.

Практична частина курсу спрямована на застосування теоретичних знань в різних життєвих ситуаціях: визначати основні принципи безпечної життєдіяльності людини; передбачати наслідки порушень основ формування здорового способу життя та їх вплив на безпеку життєдіяльності людини; аналізувати й оцінювати небезпечні для життя, здоров'я і професійної діяльності ситуації та самостійно приймати рішення про вжиття термінових заходів; застосовувати моральні, етичні та фахові норми в професійній життєдіяльності; аналізувати передконфліктні і конфліктні ситуації та сприяти їх розв'язанню.

Самостійна робота: передбачає вивчення теоретичного матеріалу, не охопленого лекціями; до практичних занять пропонуються завдання, метою яких є виконання навчально-тренувальних вправ, пов'язаних з безпекою життєдіяльності в повсякденному житті.

Пререквізити: теоретичною базою вивчення дисципліни є навчальні дисципліни «Основи природознавства з екологією» тощо.

Постреквізити: курс «Безпека життєдіяльності» є важливим для подальшого вивчення навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», різні види практик тощо.

Очікувані результати навчання:

Відповідно до ОПП у результаті вивчення дисципліни здобувачі набувають наступних компетентностей:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-4. Здатність працювати в команді.

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

ФК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

ФК-5. Здатність до проєктування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти.

ФК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

ФК-11. Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.

Програмні результати навчання

ПРН-6. Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовнолітературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної) та трансформувати їх у різні форми.

ПРН-8. Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування.

ПРН-12. Застосовувати методи та прийоми навчання, інновації, міжпредметні зв'язки та інтегрувати зміст різних освітніх галузей в стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності в початковій школі, оцінювати результативність їх застосування

ПРН-13. Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно, проєктувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу

ПРН-15. Здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, надавати їм домедичну допомогу (за потреби), планувати та реалізовувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм дискримінації серед учнів початкової школи й інших учасників освітнього процесу.

Організація навчання

Види занять. Проблемна лекція передбачає викладання навчальної інформації викладачем у процесі співпраці і діалогу зі студентами. Під час лекції нові знання повідомляються через проблемність питання, завдання чи ситуації. Зміст проблеми розкривається через організацію пошуку її розв'язання чи підсумування й аналізу традиційних і сучасних поглядів. Інформаційна лекція орієнтована на викладання і пояснення студентам наукової інформації, яку потрібно осмислити й запам'ятати. Лекція-візуалізація – передання усної інформації, перетвореної у візуальну форму за допомогою мультимедійних засобів; навчання студентів перетворювати усну й письмову інформацію у візуальну форму, що завдяки систематизації й виокремленню найбільш значущих, суттєвих елементів змісту навчання формує у них професійне мислення.

Практичне заняття передбачає виявлення рівня оволодіння здобувачами вищої освіти необхідними теоретичними положеннями; виконання практичних завдань різної складності. Перелік тем практичної роботи визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Практичне заняття включає: проведення попереднього контролю знань студентів; виконання практичних завдань, їх перевірку, оцінювання. Оцінки, отримані студентом за окремі практичні заняття, зараховуються під час виставлення підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Самостійна робота студента (СРС) – це самостійна діяльність студента, яку викладач планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача. Зміст самостійної роботи за темами визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

Навчальні заняття для здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання під час дистанційної освіти здійснюється в синхронному (взаємодія учасників освітнього процесу з одночасним перебуванням у вебсередовищі дистанційного навчання) за допомогою технологій дистанційного навчання (онлайн-зв'язок програмного забезпечення

Zoom, Google Meet, соціальних месенджерів Viber, Telegram тощо) та асинхронному режимі (взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання із затримкою в часі) за допомогою електронної пошти, соціальних мереж, форумів, Google Classroom.

Політика курсу:

Базується на основних засадах академічної доброчесності та відкритості.

- На практичні заняття здобувачі приходять попередньо підготовленими, ознайомленими з ходом роботи.
- Не пропускають заняття без поважної причини та не спізнюватися.
- Дотримуються правил техніки безпеки й охорони праці.
- Задають питання, цікавитися додатковими відомостями, сучасними науковими знаннями з дисципліни та консультуються з викладачем.
- Аргументовано відстоюють свою думку стосовно тематики занять, якщо вона не збігається з думкою викладача.
- Вчасно здають відповідні теми.

Методи навчання

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи навчання:

методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- словесні (лекція-монолог, лекція-діалог, проблемна-лекція, лекція-візуалізація);
- наочні (презентація, демонстрування, відеоматеріали; опорні конспекти);
- практичні методи (практичні завдання).

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- метод проблемного викладу матеріалу;
- метод опори на життєвий досвід;
- навчальної дискусії.

Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності:

- усного контролю;
- письмового контролю;
- самоконтролю та взаємоконтролю;
- аналіз відповідей.

Структура дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лекцій	Практ.	лаб	інд	с.р.		лекцій	Практ.	Лаб.	Інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності												
Тема 1. Предмет і завдання навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності». Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 2. Природні,	10	2	2			6	9,5	0,5	1			8

техногенні, соціальні, політичні та комбіновані небезпеки. Психологічна та фізіологічна надійність людини												
Тема 3. Надання першої долікарської допомоги при фізіологічному порушенні анатомічної цілісності організму	10	2	2			6	10,5	1	0,5			9
Разом за модулем 1	30	6	6			18	30	2	2			26
Змістовий модуль 2. Охорона праці												
Тема 4. Вступ. Законодавчо-нормативна база України в галузі охорони праці	10	2	2			6	9,5	0,5				9
Тема 5. Система управління охороною праці. Мікроклімат на робочому місці. Оздоровлення повітряного середовища. Виробниче освітлення, шум та вібрації	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 6. Пожежна та електробезпека на робочому місці	10	2	2			6	10,5	1	0,5			9
Разом за модулем 2	30	6	6			18	30	2	1			27
Змістовий модуль 3. Цивільна оборона												
Тема 7. Структурна підпорядкованість та ланки функціонування служби Цивільної оборони України	10	2	2			6	9,5	0,5				9
Тема 8. Надзвичайні ситуації мирного часу. Сучасні засоби ураження.	10	2	2			6	10	0,5	0,5			9
Тема 9. Основні способи захисту населення у надзвичайних ситуаціях	10	2	2			6	10,5	1	0,5			9
Разом за модулем 3	30	6	6			18	30	2	1			27
Усього годин	90	18	18			54	90	6	4			80

**Система оцінювання (критерії оцінювання та шкала оцінювання)
із дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини (основи мед.
знань, охорона праці, цивільний захист)»**

Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюються за модульно рейтинговою системою, що базується на принципі коопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни визначається на основі середньозваженого бала за національною шкалою і виставляється у відомість обліку успішності за такими шкалами оцінювання: національною і ECTS. Середньозважений бал (Сб.) із дисципліни визначається на основі:

- встановленого вагового індексу (ВІ) дисципліни (дорівнює 1, що згідно з робочою програмою розподіляється окремо за кожний вид роботи, зокрема: ВІ за практичні заняття дорівнює – 0,4; МКР – 0,4; СРС – 0,2 (виставляється за результатом виконання всіх передбачених програмою завдань).

- середньоарифметичного значення оцінок, одержаних студентом за кожний вид роботи відповідно до робочої навчальної програми за національною шкалою.

**Система оцінювання навчальних досягнень студента на основі
визначення середньозваженого балу**

Аудиторна робота		Самостійна робота	Підсумковий контроль
Практичні роботи	Контрольна модульна робота	Самостійна робота	Залік
9	1	2	
ВІ= 0,4	ВІ= 0,4	ВІ= 0,2	

**Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з курсу
«Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини
(основи мед. знань, охорона праці, цивільний захист)»**

Оцінка ECTS	Середньо зважений бал, що формує інтервальну шкалу	Сума балів за 100 бальною шкалою	Національна оцінка		Критерії
А	4,51-5,00	90-100	5	Зараховано Відмінно – високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями.	виставляється, якщо студент вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує його на практиці. Виявляє творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, використовує набуті знання у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді; самостійно розкриває свої обдарування та нахили, самостійно оцінює різноманітні явища і процеси, висловлює власну думку, наводить необхідні приклади, володіє науковою термінологією. Дотримується високої культури мовлення. У кількісному відношенні неточностей допускає не більше 10 % від загального обсягу матеріалу (100 %)
	5,00	100			
	4,95	99			
	4,90	98			
	4,85	97			
	4,80	96			
	4,75	95			
	4,70	94			
	4,65	93			

	4,60	92			
	4,55	91			
	4,51	90			
B	4,01-4,50	82-89	4	<i>Добре</i> – достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження.	достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження. Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати навчальну інформацію під керівництвом викладача; отримані знання самостійно застосовує при виконанні практичних завдань. Висловлює основну думку і самостійно виправляє допущені власні помилки. Розкриває досить повно навчальний матеріал, підкріплює його прикладами, але відсутня їх творча інтерпретація. Допускає мовні огріхи. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 18 % від загального обсягу матеріалу (100 %).
	4,50	89			
	4,43	88			
	4,36	87			
	4,29	86			
	4,22	85			
	4,15	84			
	4,08	83			
	4,01	82			
C	3,50-4,00	74-81	4	<i>Добре</i> – середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками.	- середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками. Студент допускає несуттєві неточності, вміє зіставляти та узагальнювати навчальну інформацію під керівництвом викладача; отримані знання застосовує при виконанні практичних завдань. При допущенні несуттєвих помилок з допомогою вчителя усуває їх. Демонструє теоретичні знання, але відсутня їх творча інтерпретація. Не чітко обґрунтовує власні думки. Вміє працювати з навчальною літературою. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 26 % від загального обсягу матеріалу (100 %).
	4,00	81			
	3,90	80			
	3,84	79			
	3,76	78			
	3,67	77			
	3,59	76			
	3,51	75			
	3,50	74			
D	2,83-3,43	64-73	3	<i>Задовільно</i> – середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками	середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками. Студент у відповіді допускає декілька суттєвих неточностей. Демонструє посередній рівень знань в обсязі навчальної програми. Не розкриває актуальних питань з дисципліни, не виявляє творчого підходу. Демонструє достатній рівень вправності, але не чітко виражені власні думки. При розв'язанні практичного завдання допускає помилки, порушена логіка розв'язання, що впливає на результат та правильність висновків. Але при цьому базові положення і формули, взяті для розрахунку, є в основному правильними. Не наводить
	3,43	73			
	3,36	72			
	3,29	71			
	3,22	70			
	3,15	69			
	3,07	68			
	3,01	67			
	3,00	66			

	2,92	65			власних прикладів. При відповіді на питання не виявляє творчого підходу. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 36% від загального обсягу матеріалу (100 %).
	2,83	64			
E	2,51-2,75	60-63	3	Задовільно – рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього.	навичками визначається нижче середнього. Студент дає недостатньо повну відповідь, допускає ряд суттєвих помилок, не розкриває (до 40%) змісту поставлених питань. Навчальний матеріал відтворює на репродуктивному рівні, не наводить власних прикладів, в окремих випадках не може обґрунтувати свої думки. При розв'язанні практичного завдання допускає грубі помилки і порушує логіку його розв'язання, що впливає на остаточний результат. Але при цьому базові положення та формули, взяті для розрахунку, є в основному правильними, або при нагадуванні необхідних величин та інших показників студент самостійно згадує їх сутність і знаходить правильний шлях розв'язання практичного завдання. Помиляється у визначенні наукових термінів. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 40 % від загального обсягу матеріалу 100%.
	2,75	63			
	2,67	62			
	2,59	61			
	2,51	60			
FX	2,00-2,5	35-59	2	не зараховано Незадовільно – низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять із дисципліни	- низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни. Вказує на те, що студент не оволодів 60% навчального матеріалу, який винесено на вивчення з даної дисципліни. На логічні запитання викладача за програмою студент часто не знає правильної відповіді, відповідає на елементарні запитання короткими репліками. Значну частину відповіді відтворює на репродуктивному рівні за допомогою викладача. Не знає базових категорій та технічних характеристик, фундаментальних формул, потрібних для розв'язання практичних завдань, допускає велику кількість помилок. Не орієнтується у визначенні наукових термінів і понять, не користується науковою термінологією. Володіє низькою культурою усного мовлення. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає 60 – 70 % від загального обсягу матеріалу (100 %).

F	0,00-1,99	1-34	2	Незадовільно – низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни.	- низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни. При відповіді здобувач не демонструє розуміння основних положень, характеристик. Виявляє незнання більшої частини навчального матеріалу. Не володіє культурою усного мовлення. Необхідна повторне вивчення дисципліни. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає 80 – 90 % від загального обсягу матеріалу (100 %).
---	-----------	------	---	---	---

Список рекомендованих джерел

ОСНОВНА:

1. Пістун І. П., Трунова І. О., Мервінський Р. І., Олянишен Т. В. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. Львів : Укр. акад. друкарства. 2013. 562 с.
2. Запорожець О. І., Протоєрейський О. С., Франчук Г. М., Боровик І. М. Основи охорони праці. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 264 с.
3. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 384 с.
4. Мельник О. С. Методичні вказівки до виконання модульної контрольної роботи з дисципліни «Безпека життєдіяльності та охорона праці». Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка. 2012. 24 с.
5. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Каравела, 2004. 327 с.
6. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства: навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2006. 384 с.

ДОДАТКОВА:

1. Мохняк С. М., Дацько О. С., Козій О. І., Романів О. С., Петрук М. П., Скіра В. В., Васійчук В. О. Безпека життєдіяльності: навч. Посібник. Львів: Видавництво НУ «Львівська політехнік», 2009. 264 с.
2. Рошчін Г. Г., Гудима А. А., Кузьмін В. Ю. Екстрена медична допомога: догоспітальний етап алгоритми маніпуляції (базовий рівень). Київ, 2012. 84 с.
3. Толок А. О., Крюковська О. А. Безпека життєдіяльності: навч. Посібник. Дніпродзержинськ, 2011. 215 с.
4. <http://www.kmu.gov.ua>
5. <http://www.portal.rada.gov.ua>
6. <http://www.dsns.gov.ua>